

ANMELDELSER

SANGE FRA SØNDERBORG

ET ESSAY OM POPULÆRKULTUR
OG HISTORIEFORMIDLING

Madsen, Claus, *Sange fra Sønderborg – lær lokalhistorie med sang*,
Sønderborg: Ricma Music 2010

De tider er forbi, hvor historie stort set kun blev formidlet i bogform. I dag gøres der også brug af filmmediet, tegneserier, internet, dokumentarserier og computerspil, for blot at nævne nogle fora. Samtidig med disse nyskabelser findes der dog også en anden ikke-boglig udgave af den historiske formidling, nemlig den der forekommer i folkesang og -musik, og i den folkelige sang som vi kender den fra bl.a. Højskole-sangbogen. Denne formidlingstype er i sig selv ikke ny, men der foregår til stadighed nyskabelser på området. Det er denne tradition som cd'en med Claus Madsens *Sange fra Sønderborg – lær lokalhistorie med sang* synger sig ind i.¹ Det må hilses med tilfredshed. Der er tale om et højst interessant og nyskabende eksperiment, som fortjener nærmere omtale.

Genremæssigt befinder man sig i her en zone med tre poler. Umiddelbart er cd'en placeret mellem på den ene side lancering af et traditionelt historiesyn, som hviler på en besyngelse af den store, politiske og nationale Danmarkshistorie med de vedtagne grundfortællinger om historiens op- og nedgang og på den anden side en anskuelse af historiefortælling og -sang som del af populærkulturen, som vi kender den fra fx dilettant og sommerrevyer. Dette kunne ligne en modsætning, men det er det ikke. Historien fortalt i sang og musik skal nemlig forstås på linje med tidligere tiders episke fortælletradition, hvor det ikke så meget drejer sig om at give udtryk for eller afspejle historie, dvs. stå *i stedet for* historien, men om at (med)skabe historie ved selv at være historie, i betydningen *udføre* den – igen og igen. I dette tilfælde sker det mere specifikt – og her er så den tredje pol kommer ind i billedet – i en identitetsskabende bestræbelse på gennem historien og den fortløbende skabelse af denne at etablere en fortidsforankret stedsidentitet, der i dette tilfælde centrerer sig om Sønderjylland, nærmere bestemt Als og Sundeved. Den opfattelse af historien, som her er på spil, består altså i, at historien nok er for-

¹ Madsen, Claus, *Sange fra Sønderborg – lær lokalhistorie med sang*, Sønderborg: Ricma Music 2010.

skellig fra os i nutiden, men at den ikke er overstået og død – og at historien kun eksisterer allokeret og aldrig i et abstrakt (tom)rum.

Cd'en rummer 16 forskellige numre. De fleste af sangene er skrevet, sat i musik og arrangeret af Claus Madsen selv med hjælp af en række "guest stars", som det hedder. Indholdsmæssigt fortolker den i kronologisk orden en række episoder og emner fra Sønderjyllands righoldige historie fra middelalderen til i dag: Christian 2. på Sønderborg Slot, 1864, genforeningen, besættelsen, Bonn-aftalen 1955 etc. Det oplyses, at man har fået konsulentbistand fra en række kyndige historikere i lokalområdet. Det fornemmes tydeligt. Indholdet er ikke kun velkendt mytegegngivelse, men har kant. Lige så nemt det kan være at besyngende den kulturelle nationalismes temaer, lige så vanskeligt er det at syngende om politisk nationalisme og medborger-skab, hvor man selv vælger sit nationale tilhørsforhold, men det sker her – i sangen om "Den slesvigske model". Det er flot og såre vellykket. Musikalsk spænder man vidt. Her er både countryrock, rap og reggae og marchmusik.

Helt ny er genren ganske vist ikke. I operaens verden vrimer det med historiske tildragelser, og i russisk opera er man endog vidne til diverse fortolkninger – og diskussioner heraf – af bestemte tildragelser i russisk historie. I en tekststump til en gammel "beväringsmarch" fra Leksand i Dalarna hedder det: "Så gingo vi åt Pumaren och vadade i blod"² med referencer til, vistnok, Trediveårskrigen. En af de hyppigst sungne færøiske langdansen³ handler om Sinclair-slaget i Gudbrandsdalen 26. august 1612, som Martin A. Hansen har beskrevet så livfuldt.⁴ Nævnes kan også Skousen og Ingemanns kendte beatnummer om mordet på Knud Lavard på lp'en *Herfra hvor vi står*.⁵ Og så er der selvfølgelig søslaget i Køge Bugt 1677, som har fået både et Niels Juel-monument og en kongesang af Johannes Ewald. Ingen af disse musikalske iscenesættelser har dog et direkte formidlingsaspekt, og desuden er det distinkt nye ved Sønderborg-udgivelsen, at den beskæftiger sig med lokale forhold og regionalhistorie. Den slags er der ikke meget af på markedet.

Claus Madsens cd har det som de allerfleste historiefænomener og kulturmanifestationer: De lever af kontekstualiseringer, relationer og forbindelser. Det er uhyre sjældent, man støder på enestående og selvberørende enheder. Således også i dette tilfælde. Der er masser af grænseflader og direkte og indirekte netværksforbindelser. Lad os pege på nogle af dem.

Sønderborg-cd'en har for det første forbindelser bagud til både fællesdanske, "nationale sange" og til regionens sangskat. Der bliver både eksplicit og implicit henvist til den del af folkelig sang, der har opnået status af at være kulturarv. Henrik Pontoppidan og Thomas Laubs "Det lyder som et Eventyr" udgør spor nr. 9. Hvor

² "Pumaren" er den lokale dialekts ord for Pommern; Leksand Spelmanslag: *Leksand Spelmanslag 50 år*, 1998.

³ Dansifélagið i Havn: *Føroyskur Dansur*, 1997.

⁴ Hansen, Martin A.: *Kringen – billeder fra øvre Gudbrandsdal*. København: Gyldendal 1953.

⁵ Skousen og Ingeman: "Kund Lavard", *Herfra hvor vi står*, 1971

dette kulturarvspræg rummer risiko for en musealisering og dermed hengemt montretilværelse, hvor man gør sig færdig med historien ved at ophøje den, er det kulturarvens processualitet, der her er i centrum. Den nationale og regionale sangskat bliver her taget alvorligt ved at blive genbrugt, transformeret og geninvesteret. Om nogen respektfuld – og dermed distanceret – attitude er der ikke tale. Her er hverken ærbødighed, distance eller attitude; men masser af clinch. Claus Madsen og co. udviser deres respekt for denne del af kulturarven ved at foretage en solidarisk kombination af nedbrydning, transformation og genopbygning. På den måde tager de kulturarvsbegrebet nok så alvorligt som dem, der installerer kanon'er og opstiller hellige kultur-køer. Som Aage Henriksen engang skrev om Karen Blixen og hendes forhold til vesterlandske værdier, drejer det sig om ødelæggelse og genopbygning.⁶ Helt så drastisk går det ikke for sig i Sønderborg, men mindre kan også gøre det. Ærindet er ikke til at tage fejl af, og holdet bag cd'en er veloplagte historiebrugere med lyst til at gå nye veje.

Hjælp på vejen i dette forehavende får de for det andet via den indirekte reference til nyere dele af den sønderjyske populærmusik. Her tænkes ikke mindst på deres bysbarn L Ron Harald, der for en halv snes år siden udgav cd'en *Pornogangster*.⁷ De af TEMPs læsere, som er fine kendere af dansk populærmusikhistorie – og dem er der sikkert flere af mellem himmel og jord, end man umiddelbart skulle tro – mindes nok de farverige erindringsglimt fra et natligt forlystelseskompromiseret Als, der her kom til udtryk i form af de på én gang surrealistiske og socialrealistiske sange, der bar titler som "Gips o æ lømmel", "Sække de fee smæk", "E Puch Maxi Sang" og "Langs mæ e spritte". CD'en rummede rim som "mæ og mi' Kadett de æ ol-tins numme jet" og strofer som denne:

*Freda efte arbe – itt så møj pjat
Hot dogs hos Atne indte' æ æ sat
Nei o e gai o mæ æ møts
Ind i e Kadett å så nei te mutte Pötz*

Sunget på rap'sk. L Ron Harald var en stor rapper, og Claus Madsen lægger sig stil-mæssigt sikkert i disse fodspor. Indholdsmæssigt er der ikke de samme hyldeste til "tysk mekanik" og ferme "blow jobs" som på *Pornogangster*, men musikalsk er de to cd'er åndsbeslægtede, ligesom de er beslægtede med den del af populærmusikken, som giver det globale (læs: angloamerikanske) en gang lokal hattelak. I Aarhus hedder bandet *Bli Glad* og rapperkongen *Johnson* "ude fra Åbyhøj", som oprindeligt er fra Svendborg og Esbjerg, for slet ikke at tale om Asian Sensation og andre glade piger fra 8210.

⁶ Henriksen, Aage: *Det guddommelige barn og andre essays om Karen Blixen*. København: Gyldendal 1986.

⁷ L. Ron Harald: *Pornogangster*, EMI-Medley 1986.

Men Claus Madsen og L Ron Harald er ikke fra hverken Aarhus eller København. De er fra "Synneborr" og er ikke mindst kongeniale ved at give mæle til en landsdel og en del af dansk populærmusikliv, som ellers sjældent kommer til orde. Begge disse cd'er har på den måde affinitet til den herhjemme næsten totalt oversete debat om kulturelt demokrati, som stod så stærkt især i Storbritannien i 1990'erne repræsenteret af navne som Jan Pakulski og Nick Stevenson og i Canada af en kommunitaristisk filosof som Charles Taylor.⁸ Hos dem kommer en tredje kontekst ind i billedet:

Spørgsmålet om kulturelt demokrati blev aktualiseret som følge af tilstedeværelsen af nye samfundsmedlemmer såsom flygtninge og indvandrere, hvor de vesterlandske samfund pludseligt stod overfor en ny udfordring med krav om uhindret kulturel repræsentation, anerkendelse uden marginalisering og integration uden normalisering.

Kulturelt demokrati blev ofte knyttet sammen med en identitetsdiskussion. I det førmoderne samfund var identitet og anerkendelse knyttet til den sociale position og til social ulighed. Man var født ind i en nogenlunde stabil social orden og fik sin identitet i kraft af sin position heri. Med romantikkens dyrkelse af det oppositionelle selv udfordredes denne identitetsmæssige sociale spændetrøje. Med fremkomsten af en voksende social lighed som følge af væksten i og tildelingen af universalistiske sociale rettigheder blev denne identitetsdannelse yderligere vanskeliggjort. Med udvidelsen af adgang til politisk indflydelse i form af tildeling af stemmeret i et tilsvarende næsten universalistisk omfang forskærtes også mulighederne for at bruge denne identitetsmarkør distributivt som et middel til at gøre forskel på folk. I stedet blev der i tiden efter 2. verdenskrig i stigende grad lagt vægt på kulturelle forholds betydning for identitetsdannelsen. For så vidt som identiteten skulle rodfæstes på samme måde som tidligere, hvor den var hjemlet i kollektive sociale og politiske mønstre, blev det nærliggende også at rodfæste den kulturelle identitet i andet og mere end en individuel identitet. Der bredte sig da også i årene efter 2. verdenskrig en opfattelse af, at identiteten også omfatter et kollektivt element. I løbet af 1990'erne blev identitetsspørgsmålet og dets affinitet til kulturelt demokrati tilført en etnisk dimension. Det berettigede krav om enten uforbeholden eller tolerant anerkendelse af andre kulturformer end dem, der deles af midaldrende, hvide, heteroseksuelle mellemlag, rejste imidlertid også spørgsmålet om, hvorvidt der herskede et fuldt udbygget kulturelt demokrati for de såkaldte "gammeldanskere".

Ovenfor er der peget på Sønderjylland som demokratisk underrepræsenteret på den musikkulturelle arena. Man kunne som en fjerde kontekstualisering også pege på Vestkysten. Johnny Madsen fra Thyborøn og Fanø kender man nok til. Måske også Tørfisk, men hvem kender til West for Vrist Band, som også er hjemmehørende i Thyborøn, Baskuld med tilknytning til Mandø, Drones and Bellows fra

⁸ Taylor, Charles: *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik*. Göteborg: Daidalos 1995.

Vadehavsegnen, Krukker og Korsfisk fra Hvide Sande og Iversen Band fra Agger? Dem hører man sjældent i radio og tv. De er ikke anerkendte kunstnere, og de temaer, de synger om – fysisk arbejde, religion, hjemstavnsfølelse, personlige erindringer, politik – er heller ikke udpræget anerkendte som legitimt repertoire i P3 og P4:

*Det kan da godt vær' æ lowter lidt af fisk i daw
Men det er fordi æ kommer lig' fra arbe' aw.
Ta' mæ' som æ er; æ har charme å forstand
Og under æ kjedeldrawt der oser æ af mand⁹*

Og endnu værre:

*Han bløw føj' henne i Vrist
De leved' af kål og flæsk
Sked han i hans bowser
Så fik han tæsk¹⁰*

Det er sådanne universer, *Sange fra Sønderborg* har relationer til. Det regionale og lokale, det kulturdemokratiske tilsidesatte og det anakronistiske deler man med andre musiktyper fra periferi-Danmark og fra lokalkvarterer i København såsom dette Turell'ske Vangede. Men der føjes yderligere en dimension til: historieformidlingen. Cd'ens formål er nemlig intet mindre end historieformidling omsat til moderne musikformer som rap, rock og pop. Som sådan er cd'en en regulær nyskabelse – og et godt eksempel på, at historieformidling og historiebrug i dag går helt nye veje. I ledsageteksten hedder det, at sangene skal bruges til at understøtte "hukommelse og læring". Og det er så den femte og sidste kontekst.

Om dette forehavende lykkes eller ej, skal der ikke tages stilling til jer. Ej heller forekommer det at være umagen værd at gå indholdet i sangene efter i sømmene med en find-fem-fejl-optik. Det afgørende er ærindet: at man har så megen tillid til historien og dens anvendelsesmuligheder, at man ikke anser den for fredhellig og urørlig. Meningen er, at den lever midt iblandt os. Derfor skal der synges om den. Og så får vi de velkendte travere om Christian 2. på Sønderborg Slot – men med myteafsløring og i kritisk belysning – hertug Hans den Yngres bryllup, Dommedag Als – 29. juni 1864, som for det unge publikum, som cd'en musikalsk henvender sig til, måske ikke er så velkendt endda. Buk-Swientys "afsløringer", der som Claus Møller Jørgensen så raffineret påviste det i sidste nr. af TEMP, er gentagelse for faghistorikere og "sensationer" for historie-uvideende journalister, vidner både om en stor historieinteresse og om behovet for at fortælle igen og igen. Derfor får vi endnu en

⁹ Tørfisk, "Det ka' da godt vær' jeg lugter lidt af fisk i dag", *Lugter lidt af fisk...*, Jackmusic 2006

¹⁰ West for Wrist Band, *Morgensol*, Varde: Unilyd 1999.

gang sangen "Det lyder som et eventyr" og andre om genforeningen – i reggaerytmer – besættelsen og Bonn-aftalen 1955 i sangen om "Den slesvigske model".

I det sidste tilfælde og endnu stærkere i "Ringrider Blues" forenes både historieformidlingen og den lokale identitetsvedligeholdelse. Her trænger det heftigt særegne sig på og fordrer at få kulturdemokratisk mæle. Ringriderpølsen er ikke kun en fødevare. Med Roland Barthes vil man snarere sige, at her indoptager man i bogstaveligste forstand sin landsdel og sin historie. Og som merværdi får man i denne sang ringridningens historie fra, som det hedder, "den mørke middelalder", over den første ringridningsbane ved Sønderborg Slot i 1500-årene og videre op gennem historien til i dag med den berømte herrefrokost som højdepunktet – med undtagelse af pausen i 1938 som følge af mund- og klovsygen.

Og hvad handler dette så om i et lidt videre perspektiv? I første række drejer det sig om ønsket om historieformidling i et moderne formsprog, men også om anerkendelse som værende en ligeværdig del af den samlede danske musikscene; i anden række om et forsvar for ytringsfriheden ikke kun som en formel ret for alle, hvor alles lige ret til at ytre sig er overholdt, men også som en ret til forskellighed – og til at vinde gehør i sin forskellighed. Cd'en handler ikke om dansk national historie, men om grænselandshistorie. Den formelle sikring af ytringsfriheden siger ikke noget om, hvorledes den bliver benyttet. Ytringsfrihed drejer sig ikke kun om retten til at afsende budskaber, men også om hvorvidt der er modtagere eller ej. Dette sidste angår også spørgsmålet om identitet, for så vidt som identitet ikke kun drejer sig om ens egen fornemmelse af identitet, men også om andres anerkendelse heraf i ikke kun formel lighedsudgave, men også om retten til at være forskellig. Det er derfor denne cd, der insisterer på at formidle grænselandshistorie, er så vellykket og relevant.

Sange fra Sønderborg kan anskues som et forsøg på at lave historieformidling ved hjælp af nutidens formsprog, men cd'en kan også anskues som en bestræbelse på at give mæle til en bestemt landsdel, som har en ganske særegen og fremtrædende position i dansk historie, men en underrepræsenteret position i dansk populærmusik. Også af den grund er den et højst interessant og vedkommende udspil, der peger på en række relevante spørgsmål om, hvad det er, vi som historikere gør brug af – og hvordan.

Afslutningsvis skal der peges på yderligere en problemstilling, som blot blev antydnet indledningsvis. Ved at tilsidesætte den traditionelle historiebogsformidling og bevæge sig ind i populærkulturfeltet med dets mange forskellige udtryksflader og grænseflader kaster en udgivelse som denne sig også ud på det dybe vand. Historiebogsgenren ved man, hvor man har. Den er ledsaget af en klar forventningshorisont. Anderledes her: man afstår fra genremæssig "renhed" og får snavs på sine fingre, når man lader formidlingen blive tonet af slægtskabet med andre genrer og udtryksformer. Det er der både fordele og ulemper forbundet med. Ulempen kan være fagfællelivlen vedrørende seriøsitet. Fordelen kan være på den ene side af dramatiseringen og hverdagsagtiggørelsen af historien og på den anden side en

insisteren på historiens funktion som et naturligt indslag i hele kulturpaletten i almindelighed og populærmusikken i særdeleshed, som ikke nødvendigvis behøver at være historieløst pladder. Paradoksalt nok er det måske netop ved at kaste sig ud på det formidlingsmæssigt set dybe vand, at man tager historien alvorligt og fastholder, at den nok er anderledes, men ikke desto mindre værd at have så meget respekt, at man vil lege med den.

Også af den grund er *Sange fra Sønderborg* et vægtigt indlæg i den løbende debat om, hvad historie er, og om hvordan den skal formidles.

NIELS KAYSER NIELSEN
PH.D., LEKTOR,
INSTITUT FOR HISTORIE OG OMRÅDESTUDIER,
AARHUS UNIVERSITET